

УДК 330.101.542

ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ СУМСЬКОГО РЕГІОНУ

Тетяна Анатоліївна Д'ЯКОВА

асистент кафедри економіки і контролінгу Сумського національного аграрного університету
E-mail: asp2007@rambler.ru

Анотація. У статті досліджено питання забезпечення економічної стійкості розвитку сільськогосподарських підприємств Сумського регіону, виокремлено та проаналізовано внутрішні та зовнішні чинники, зроблено висновки.

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы обеспечения экономической устойчивости развития сельскохозяйственных предприятий Сумского региона, выделено и проанализировано внутренние и внешние факторы, сделано выводы.

Ключові слова: економічна стійкість, сільськогосподарські підприємства, внутрішні і зовнішні фактори.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, сельскохозяйственные предприятия, внутренние и внешние факторы.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки України є однією з найважливіших складових економічної системи, сталість його розвитку багато у чому визначає характер функціонування держави у цілому. Підвищення ефективності аграрного виробництва є запорукою забезпечення продовольчої та екологічної безпеки держави. Таким чином, актуальність і доцільність дослідження проблеми забезпечення економічної стійкості розвитку аграрного виробництва обумовлена особливим статусом агропродовольчої сфери у вітчизняному господарському комплексі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи стійкого розвитку аграрних підприємств в умовах ринку обґрунтовано в працях зарубіжних учених, як Ю. Брігхем, Р. Брейлі, Б. Єфимова, А. Нельсон, Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, Й. Шумпетер, Е. Стоянова, Дж. К. Ван Хорна, Е. Хелферта та вітчизняних учених, таких як В. Андрійчук, В. Амбросов, Л. Анічин, П. Гайдуцький, С. Іванюта, М. Корецький, М. Кропивко, І. Лукінов, П. Макаренко, М. Малік, Л. Мельник, П. Саблук, В. Юрчишин та інші. Незважаючи на високий рівень проведених досліджень, окремі проблеми потребують подальшого опрацювання.

Метою статті є дослідження чинників забезпечення економічної стійкості розвитку аграрного виробництва Сумського регіону.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Розглядаючи питання стійкого роз-

витку аграрного виробництва як вітчизняні так і закордонні вчені сходяться у тому, що формування стійкого розвитку відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Так, Дем'яненко М. Я. та ряд інших науковців, розглядаючи економічну стійкість, до внутрішніх (ендогенних) чинників відносять:

- 1) інтегрованість підприємства у виробничі та ринкові відносини;
 - 2) виражена компетентність підприємства;
 - 3) інноваційність техніко-технологічного розвитку підприємства;
 - 4) рівень екологічної безпечності виробництва;
 - 5) оптимальність організаційно-виробничої структури;
 - 6) якість і структура виробничих ресурсів;
 - 7) соціально-психологічний клімат на підприємстві.
- 8) До зовнішніх, або ж екзогенних чинників науковець відносить:
- 9) правове регулювання аграрної сфери;
 - 10) кон'юнктура ринку;
 - 11) інфраструктура ринку;
 - 12) природно-кліматичні умови;
 - 13) налагодженість каналів постачання ресурсів;
 - 14) державна підтримка сільськогосподарських підприємств;
 - 15) невизначеність зовнішнього середовища та економічний ризик [1, 2, 3, 4].

У дослідженнях позиціонується переважна залежність економічної стійкості від дії ендогенних чинників, зокрема: оптимальності організаційно-виробничої структури, технологічної оснащеності виробництва та його концентрації, налагодженості економічних зв'язків з контрагентами тощо. Вказані чинники визначають поточним станом підприємств, формують потенціал їх розвитку на перспективу. Вплив екзогенних чинників обумовлює потребу у налагодженні адаптаційного механізму підприємств до зміни умов зовнішнього середовища. Ми не можемо погодитися з цією думкою, оскільки вважаємо, що саме зовнішні чинники у першу чергу впливають на економічну стійкість сільськогосподарських підприємств. Причому зовнішні чинники слід досліджувати не на макрорівні, а на гігарівні, тобто у масштабах світової економіки.

В умовах відкритості національної економіки світові тенденції щодо наростання дефіциту продовольства і зростання цін можуть визначатися як потужний виклик для українського аграрного виробництва. Ці тенденції можуть діяти як активний стимул поживлення сільгоспвиробництва та експорту сільгосппродукції, джерело додаткових фінансових, зокрема інвестиційних, ресурсів для розвитку й капіталізації сектору, підґрунтя для розкриття вітчизняного аграрного потенціалу як важливої та поки що недостатнім чином розкритої національної конкурентної переваги.

За даними Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (FAO), за останнє десятиліття світові ціни на продовольчі продукти зросли майже удвічі (рис. 1, табл. 1).

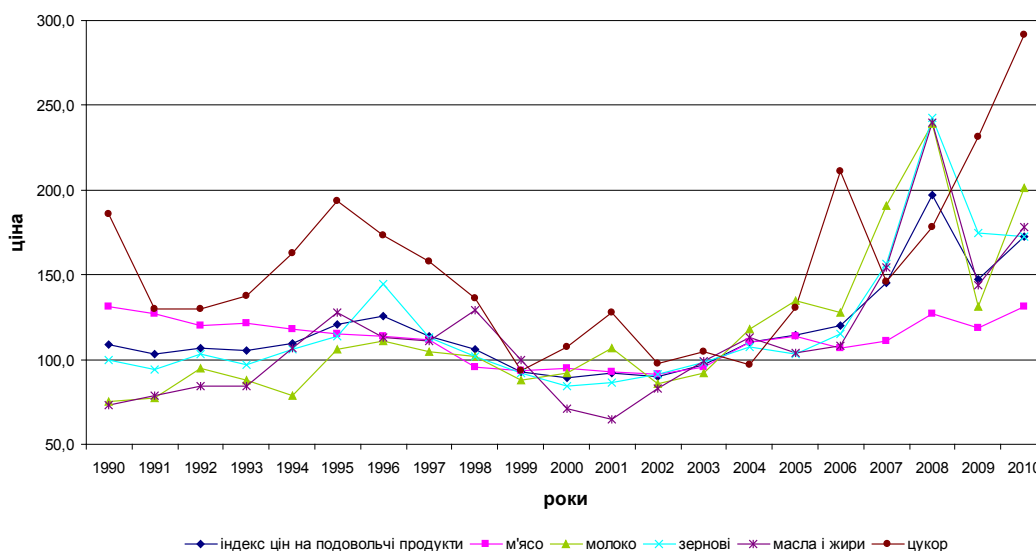

Рис. 1. Графічне відображення динаміки індексу цін на продовольчі ресурси у світі

Джерело: побудовано за даними [5].

Зростання світових цін на продовольство спостерігається і у 2010 р. Якщо у грудні 2009 р. загальний індекс цін на продовольчі продукти становив 172,4 % (на цукор – 334,0 %, зернові – 171,1 %, молоко – 215,6 %, м'ясо – 120,1 %), то у грудні 2010 р. він зріс до 214,7 %, при цьому індекс цін на цукор становив 398,4 %, масла і жири – 263,0 %, зер-

нові – 237,6 %, м'ясо – 142,2 %. Таке зростання основних цінових індексів дало експертам підстави говорити про загострення світової продовольчої кризи та формувати негативні для споживачів прогнози щодо подальшої цінової динаміки на ринку агропродукції.

Таблиця 1

Динаміки індексу цін на продовольчі ресурси у світі

Роки	індекс цін на продовольчі продукти	м'ясо	молоко	зернові	масла і жири	цукор
1990	108,8	131,1	74,9	99,4	72,9	185,7
1991	103,2	127,2	77,2	94,3	78,4	129,8

Таблиця 1 (продовження)

1992	107,0	120,4	94,7	103,3	84,1	129,6
1993	105,0	121,4	88,0	96,7	84,1	137,6
1994	109,8	118,0	78,8	106,3	106,5	162,4
1995	120,8	115,2	106,3	113,8	127,7	193,6
1996	125,8	114,0	110,6	144,6	113,0	173,0
1997	114,0	111,5	104,9	113,1	110,7	158,0
1998	105,7	95,3	101,5	101,6	128,8	136,3
1999	92,9	93,2	87,6	92,3	99,5	93,3
2000	89,1	95,0	92,4	84,2	71,2	107,3
2001	92,0	92,7	107,0	86,4	64,8	127,9
2002	89,8	91,5	85,7	91,6	82,8	97,4
2003	96,8	95,6	91,8	98,0	99,1	104,6
2004	110,2	110,0	117,8	107,7	113,3	96,9
2005	114,1	113,6	134,8	102,9	104,2	130,5
2006	120,2	106,8	127,7	115,1	107,9	211,2
2007	145,2	110,6	190,7	156,5	154,4	146,0
2008	196,9	127,0	239,0	242,8	239,8	178,0
2009	147,6	118,4	131,4	174,6	144,0	231,4
2010	172,5	131,3	201,1	172,7	178,4	291,9

Джерело: побудовано за даними [5].

Об’єктивними причинами світової тенденції підвищення цін на ринках агропродукції є такі:

1. Населення планети постійно збільшується стрімкими темпами.

2. Триває тенденція зменшення площ, придатних для обробітку сільськогосподарських культур. У сільськогосподарському обробітку у світі перебуває 4810 млн га земель (зокрема рілля – 1340 млн га, луки і пасовища – 365 млн га).

3. Скорочення пропозиції аграрної сировини, пов’язане з несприятливими погодними умовами у деяких країнах-виробниках.

4. Збільшення обсягів вирощування зернових з метою вироблення біопалива.

5. Нестабільність на світових фінансових ринках у зв’язку з накопиченням бюджетних дефіцитів та небезпекою виникнення дефолтів у деяких європейських країнах (Греції, Португалії, Іспанії). Для інвесторів ринки таких країн несуть загрози неповернення вкладених коштів, тому все активнішим стає вкладення спекулятивних

ресурсів у продовольство, попит на яке прогнозовано збільшуватиметься.

На нашу думку, саме світові тенденції розвитку аграрного виробництва та споживання основних видів продукції і повинні спонукати вітчизняних агровиробників до нарощування виробництва основних видів продукції і забезпечення сталого розвитку аграрного сектору у цілому.

Проте якщо зовнішні фактори спонукають до розвитку, дія внутрішніх факторів є протилежною. Підприємства агропромислового комплексу області в своєму розпорядженні мають сільськогосподарську техніку, яка майже на 80–85 % використала свій потенціал (табл. 2), а динаміка (табл. 3) та джерела формування інвестиційних ресурсів аграрних підприємств, у структурі яких до 80 % належить власне підприємствам, не дозволяють їм своєчасно проводити оновлення необхідної техніки.

Таблиця 2

Якісний стан основних видів сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах Сумської області станом на 01.01.2012 р.

Вид техніки	Амортизаційний термін (років)	Наявність техніки		Відпрацювали амортизаційний термін			Потреба в коштах на ремонт, тис. грн.	
		Всього, одиниць	З них викор. в роботі	Всього, одиниць	%, від наявних	З них викор. в роботі	Всього	на одну одиницю
Трактори, всього	-	5672	5021	4451	78	3970	35168,2	12,1
Зернові комбайни, всього	10	1260	1118	886	70	790	20988,4	25,7

Таблиця 2 (продовження)

Бурякозбиральні комбайни, всього	9	196	51	173	88	40	1226,9	29,2
Кормозбиральні комбайни, всього	8	335	248	290	87	192	2546,7	15,0
Кукурудзозбиральні комбайни	9	84	55	72	86	52	488,42	15,8
Культиватори	6	2931	2586	2326	79	2041	6790,5	4,1
Сівалки, всього	-	2752	2400	2018	73	1659	6829,5	4,2
Всього							96357,3	-

Джерело: систематизовано за даними Головного управління статистики у Сумській області

Даючи щороку до 22–24 % валового регіонального продукту аграрний сектор отримав лише 15 % у 2011 році від загальної суми інвестиційних ресурсів. Хоча динаміка інвестицій має і позитивну

тенденцію, їх кількості недостатньо для стійкого функціонування сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 3

Динаміка інвестиційного забезпечення розвитку аграрного виробництва Сумського регіону за 2005–2011 роки

Галузі господарства	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		+,- 2011/ 2005
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Усього за галузями економіки	1441	100	1508	100	2435	100	3016	100	2185	100	2462	100	3179	100	1738,4
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	115	7,98	119,6	7,93	235	9,65	536,8	17,80	199,6	9,13	287,2	11,67	460	14,47	345
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	108	7,47	107,1	7,10	224,9	9,24	526,3	17,45	193	8,83	279,9	11,37	449	14,12	341,4
лісове господарство та пов'язані з ним послуги	7,4	0,51	12,5	0,83	10,1	0,41	10,5	0,35	6,6	0,30	7,3	0,30	11	0,35	3,6
Рибальство, рибництво	0,5	0,03	0,5	0,03	0,2	0,01	0,4	0,01	0,2	0,01	0,3	0,01	0,6	0,02	0,1

Джерело: розраховано за даними [6]

У цілому внутрішні фактори, які у сукупності забезпечують стійкий розвиток сільськогосподарських підприємств, доцільно систематизувати і виділити 3 групи:

1) фінансові фактори (висока вартість капіталу, велика доля позичкового капіталу, ріст дебіторської заборгованості, неефективний фінансовий менеджмент);

2) інвестиційні фактори (відсутність власних джерел фінансування інвестиційної діяльності, відсутність ефективних державних програм підтримки оновлення сільськогосподарської техніки, неефективний інвестиційний менеджмент);

3) операційні фактори (відсутність достовірної інформації про тенденції розвитку аграрного ринку та прогнозного попиту на основні види

сільськогосподарської продукції, недиференційований асортимент продукції, відсутність мотивації праці та небажання молодих фахівців працювати у сільськогосподарських підприємствах, неефективний виробничий менеджмент).

Висновки. У сучасних умовах сільськогосподарське підприємство не може абстрагуватися від дії внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на його стійкий розвиток. Проведені дослідження дали можливість систематизувати та визначити найбільш важливі чинники:

Список використаних джерел

1. Алексеенко Н. В. Устойчивое развитие предприятия как фактор экономического роста / Н. В. Алексеенко // Экономика і організація управління: зб. наук. пр. — Вип. № 3 / під. заг. ред. П. В. Єгорова. — Донецьк : ДонНУ, Каштан, 2008. — С. 59–65.

2. Бурда А. І. Методичні підходи до оцінювання впливу складників тріади потенціалу на сталий розвиток підприємства / А. І. Бурда // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. пр. — Львів : РВВ НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.12. — С. 141–153.

3. Максимов В. В. Напрями дослідження економічної стійкості підприємства / В. В. Максимов

на макрорівні: правове регулювання аграрної сфери, кон'юнктура ринку, інфраструктура ринку, природно-кліматичні умови, налагодженість каналів постачання ресурсів, державна підтримка сільськогосподарських підприємств, невизначеність зовнішнього середовища та економічний ризик;

на мікрорівні: операційні фактори, інвестиційні фактори, фінансові фактори.

// Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. — 2010. — № 3. — С. 225–231.

4. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період. [Матеріали Десятих річних зборів Всеукраїнського конгресу економістів-аграрників]. — К. : ННЦ «ІАЕ» — 2008. — 600 с.

5. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки держави / За ред. Я. А. Жаліга. — К. : НІСД, 2011. — 34 с.

6. Статистичний щорічник Сумської області за 2011 рік. — Суми : Головне управління статистики у Сумській області, 2012. — 675 с.

JEL CLASSIFICATION: Q12

FACTORS OF ENSURING ECONOMIC STABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF SUMY REGION

Tetiana A. D'IAKOVA

Assistant Lecturer of Economics and Controlling Department, Sumy National Agrarian University

Summary. In the article the question of ensuring economic stability of development of agrarian enterprises in Sumy area is considered, internal

and external factors are allocated and analyzed, conclusions are drawn.

Key words: *economic stability, agricultural enterprises, internal and external factors.*

The system of factors providing economic stability of agricultural production on regional level is under review. It is noted that the agricultural sector of Ukrainian economy is one of the most important components of economic system and permanence of its development determines greatly the way of functioning of the state in general. Increase of the efficien-

cy of agricultural production is the pledge of providing provision and ecological state safety.

It is stated that stable development forming is taking place under the influence of internal and external factors. Integration of the enterprise into the production and market relations; competence of the enterprise; innovation of the technical-technological